

DAGENS FRÅGOR

Utrikesdebatten

Vårriksdagens utrikesdebatt inleddes traditionsenligt med en regeringsförklaring, i andra kammaren uppläst av utrikesministern, i första kammaren av statsministern. Deklarationen karakteriserades av hr Boheman (fp) med en diplomatisk eufemism som ett mycket fromt och mycket välskrivet aktstycke. Vad fromheten angår kanske ordet kan motiveras av regeringens uttalande att »svårigheterna får inte leda till ett avfärdande av Genève-konferensen som ett propagandaspektakel eller en meningslös ceremoni». Det är onekligen en from tanke, som kommer till uttryck i denna formulering, men man har svårt att tro att regeringen alltjämt är beredd att vidhålla den. Inte minst den förolyckade Undén-planens upphovsman borde vid det här laget ha blivit tillräckligt desillusionerad för att inse att beteckningarna »propagandaspektakel» resp. »meningslös ceremoni» i själva verket är sällsynt adekvata, när det gäller att ange Genève-konferensens rätta natur. Även i fortsättningen är regeringsförklaringen knappast from i annan bemärkelse än fåraktig; särskilt påtagligt blir detta i den passage som behandlar kärnvapenkontrollen, där regeringen efter vanligheten ger uttryck åt en naivitet, som åtminstone på västmakthåll inte gärna kan uppfattas annat än som hyckleri. Den enda ljuspunkt man kan finna i förklaringen är att regeringen, låt vara motvilligt och tvunget, i alla fall medger den europeiska ekonomiska gemenskapens betydelse både för Europa

i allmänhet och vårt eget land i synnerhet. Vad beträffar hr Bohemans användande av termen »välskrivet» har man svårt att uppfatta det som något annat än älskvärd ironi från en rapportskrivningens mästare. Aktstycket bär nämligen, liksom så många av sina föregångare, prägeln av brottningen mellan hr Undéns torftiga tankevärld och hans medarbetares habila formuleringskonst, en brottning som brukar resultera i en lätt krystad kurialstil.

Som förste opponent uppträdde i andra kammaren hr Heckscher (h) — oppositionsledaren hr Ohlin (fp) var frånvarande på grund av sjukdom. Högerledarens anförande var som vanligt väl avvägt och väl formulerat och innehöll åtskilliga tänkvärda synpunkter. Han framhöll bl. a. att framgång för strävandena till enhet i Europa utgör den bästa garantin mot möjligheten av att vi någonsin skulle råka ut för en ny fascism eller nationalsocialism och att om det ekonomiska och sociala samarbetet i Väst-europa lyckas, är detta också det bästa beviset på att kommunismen är underlägsen de demokratiska samarbetsformerna. Naturligtvis är det just därför som Sovjetunionen och exempelvis de svenska kommunisterna så ivrigt bekämpar den europeiska gemenskapen. Hr Heckscher underströk vidare med kraft att det allra viktigaste just nu är att komma ihåg att alliansfriheten är fullt förenlig med svensk medverkan i det europeiska samarbetet. Som belägg för detta anförde högerledaren den i dessa spalter ofta återropade deklARATIONEN om alliansfriheten, som de demokratiska

partierna enhälligt avgav år 1956 i anledning av kommunistiska motioner om garanterad neutralitet. Inom högerpartiet står vi kvar på den ståndpunkt riksdagen då anslöt sig till, sade hr Heckscher med tydlig adress till regeringsbänken. Han slutade med att särskilt betona tre synpunkter. För det första att det är angeläget att den svenska ståndpunkten i förhandlingarna med EEC inte begränsas till att avse endast handelspolitiken, utan att vårt land ger uttryck åt en klart positiv vilja överlag att samarbeta med EEC i Europas ekonomiska uppbyggnad. För det andra att vi får akta oss för att i alliansfriheten tolka in sådant som i verkligheten inte hör dit eller att uppta förhandlarnas tid och intresse med konstruerade rent akademiska problem och svårigheter. Och för det tredje: låt oss överhuvud slopa all småaktighet i dessa förhandlingar! Väger man fördelar mot olägenheter, yttrade hr Heckscher, är det klart och tydligt ett svenskt intresse att vara med i gemenskapen i all den utsträckning som alliansfriheten, *rimligt tolkad*, ger oss möjlighet till.

Andra poänger i högerledarens tal var hans beklagande av franskfientligheten i svensk press, hans erkännande av de stora kolonialländernas betydande insatser och uppoffringar för sina kolonier och sist men icke minst hans påpekande av att den ryska teorien om »rätt till uppror» väl inte borde gälla bara i Afrika och Asien utan också i fråga om de ryska kolonierna i Europa!

Efter hr Heckscher uppträdde i hr Ohlins ställe hr Wedén (fp) som i ett mycket sympatiskt anförande i stort sett anslöt sig till högerledarens tankegångar och med välgörande skärpa inpräntade det självklara i att ett ekonomiskt och politiskt starkt, demokratiskt Västeuropa är *ett direkt svenskt intresse*. Så snart hr Wedén

slutat replikerade excellensen Undén de båda oppositionstalarna. Vad han hade att säga var helt likgiltigt, men tillvägagångssättet hade sitt pikanteri genom att hr Wahlund (cp), som i sin partiledares frånvaro — hr Hedlund (cp) var liksom hr Ohlin sjuk — förde partiets talan till sin stora förtrytelse inte kom till orda förrän debatten mellan regering och opposition i huvudsak redan var slutförd. Tycka vad man vill om hr Undéns metod ur parlamentarisk etiketsynpunkt — den visade sig ytterst välmotiverad eftersom hr Wahlund, inte oförmodat, var regeringstrognare än någon regeringsanhängare. Hr Undén räknar uppenbarligen inte centerpartiet till oppositionen i en utrikesdebatt och det gör han otvivelaktigt alldeles rätt i.

Lågvattensmärket i andra kammarens debatt var när hr Hagberg (k) hade den makalösa fräckheten att om Norges och Danmarks politik använda ordet »judasgärning», ett uttryck som förvisso är en fruktansvärd bumerang, när det begagnas av Kremles främste svenske hejduk.

I första kammaren var det överraskande nog hr Erlander (s), som stod för debattens lågvattensmärke. Det skedde när statsministern med uppjudande av den eländigaste advokaten sökte manövrera in Sverige i samma utrikespolitiska situation som Österrike resp. Schweiz — dymedelst visande hur välbefogad högerledarens erinran om allianspolitikens verkliga innebörd var. Hr Erlander yttrade att vi inte borde sära våra österrikiska vänner genom att göra gällande att deras neutralitet är påtvingad, ty det står ingenting om den i statsfördraget! Redan innan ockupationen upphävdes, berättade statsministern, hade österrikarna förklarat att de ämnade följa neutralitetslinjen och har därför också grundlagsfäst den. Och detta har hr Erlander mage att

säga, när var och en vet att neutraliteten var ett sine qua non för att rysarna skulle gå med på ockupationens upphävande. Nästan samtidigt yttrade Österrikes egen socialdemokratiska utrikesminister hr Kreisky inför Industriförbundet att landets neutralitet var ett villkor för dess oberoende!

Statsministern uttalade vidare att det skulle vara olyckligt för Sverige om man skulle »få den föreställningen» att vår neutralitet är av annan art än Österrikes eller Schweiz'. Men nu råkar det ju vara så att den just är någonting helt annat! För det första är det ingen neutralitet, utan alliansfrihet. För det andra är vår utrikespolitiska hållning varken grundlagsfäst som i Österrike eller internationellt garanterad som i Schweiz. Om hr Erlander i utrikespolitiskt hänseende likställer oss med dessa länder, närmar han sig ju den ståndpunkt, som kommunisterna intog 1956 och riksdagens demokratiska partier, såsom hr Heckscher erinrade om, enhälligt avvisade. Statsministerns inlägg i utrikesdebatten är ytterligare ett belägg för att regeringen sedan snart ett år håller på att avhända oss den utrikespolitiska handlingsfrihet riksdagen år 1956 uttryckligen anvisade som vår utrikeskurs och binda oss vid en neutralitetsdoktrin av österrikisk/schweizisk modell, som aldrig godtagits av de svenska statsmakterna och det svenska folket.

En höjdpunkt i första kammarens debatt var i gengäld som vanligt hr Bohemans anförande. Han varnade för det ständiga tjetet om neutralitet, kritiserade i form mycket hovsamt, men i sak starkt de rådande förhållandena inom FN, »ett mycket skört organ» och konstaterade att lojaliteten mot FN och dess syften och beslut inte nödvändigtvis måste betyda att man rättar sig efter en rekommendation som fattas av en majoritet eller

tvåtedjedelsmajoritet. Med den bristfälliga organisation, som fortfarande finns och med den paralysering av säkerhetsrådet som föreligger, yttrade hr Boheman, äger väl ett land som Sverige i avgörande frågor att självt bedöma, huruvida ett visst beslut verkligen överensstämmer med FN:s intressen, sådana vi uppfattar dem. Lojaliteten kan inte alltid innebära ett slaviskt följande av de rekommendationer som fattas. Hr Boheman avslutade under läktarens diskreta jubel sitt anförande med att beklaga att »utrikesministerns förkärlek för matriarkatet när det gäller vår representation vid internationella konferenser» medfört att kammaren berövats tillfället att få höra fru Myrdals (s) jungfrutal.

Ett betydligt mera fördelaktigt intryck än sin partiledare gjorde Arbetarbladets redaktör hr Möller (s) genom att klart utsäga att vad som nu sker i Västeuropa otvivelaktigt är konstruktivt och hoppgivande, att det för Sveriges ekonomi och näringsliv är av självklar vikt att vi kommer innanför den gemensamma tullmuren i EEC och att vi för att nå det målet har anledning att *sträcka oss mycket långt*. Det är nya tongångar från socialdemokratiskt håll och att de med större eller mindre tydlighet kom till uttryck under utrikesdebatten får anses som denna debatts främsta behållning. Att dessa nya tongångar verkligen innebär en opinionsförskjutning inom partiet framgick med full evidens av statsministerns uppseendeväckande uttalande inför Nordiska rådet i Helsingfors om att vårt alternativ till samarbete med EEC torde komma att ligga mycket nära Danmarks och Norges. Det är i sanning ett långt steg från det beryktade Metalltalet, av vilket hr Erlander ännu sent på hösten berömde sig. Det återstår nu att se om denna om-

vändelse under galgen kommit för sent eller inte.

Republikanerna vässar sina vapen

Det råder knappast någon tvekan om att president Kennedy inom sig bär fröet till en stor president i traditionellt amerikansk mening. Men det förefaller ungefär lika klart, att han ännu inte lyckats visa lejonklorna i den utsträckning, som hans varmaste anhängare uppenbarligen hoppats. Det ligger i sakens natur, att omdömena om en president måste vara mycket skiftande i ett land av USA:s storlek och att de mest skilda uppfattningar om Kennedys kapacitet för länge sedan i kategoriska former framförts. Bäst kan måhända stämningarna bland den amerikanska allmänheten gentemot presidenten sammanfattas i orden välvilligt avvaktande och då med lika stark betoning på båda orden.

Läget är med andra ord ganska labilt och mycket hänger följaktligen på vad Kennedy lyckas uträtta under den närmaste framtiden. Det är just där knuten ligger — den nu pågående kongresssessionen kommer av allt att döma att präglas av det stundande valet i november, då hela representanthuset och en tredjedel av senaten nyväljes vid sidan av en rad delstatliga och lokala val. Detta förhållande anses erfarenhetsmässigt peka mot en moderat och försiktig session, under vilken man inom båda partierna nästan traditionellt eftersträvar samlande lösningar och gångbara kompromisser, allt i akt och mening att tillfredsställa så stora väljargrupper som möjligt och att stöta sig med så få kategorier som tänkas kan.

Det är emellertid inte endast för presidenten och hans partivänner som läget är ömtåligt. Situationen är känslig även för republikanerna, som en-

ligt reglerna bör kunna notera vissa framgångar vid ett mellanval som årets, men som samtidigt har att bära den psykologiska belastning, som den ytterligt knappa förlusten i presidentvalet på hösten 1960 trots allt innebär.

Republikanerna sitter inte överkamma. De är medvetna om att president Kennedy ännu inte slagit igenom med den force, som många av dem fruktade efter valet. De vet vidare — för att ta ett konkret exempel — att Kennedys stort upplagda handels- och tullprogram ger dem vissa möjligheter att mobilisera sympatier inom grupper, som normalt inte röstar republikanskt, i främsta hand arbetare inom industribranscher, som känner sig hotade av perspektivet med Förenta staterna som ett de låga tullarnas land. De är också på det klara med att Kennedy och hans rådgivare målmedvetet arbetar på att skapa en ökad flexibilitet i den amerikanska ekonomin, vilket med till visshet gränsande sannolikhet innebär ökad federal dirigering och mer makt till Washington. Detta förhållande torde fortfarande kunna göras partipolitiskt matnyttigt på många håll i USA, särskilt om det — vilket är att vänta — kombineras med anklagelser mot demokraterna för »big spending».

Någon förnyelse på det ideologiska planet har dock republikanerna synbarligen inte förmått skapa. Den tendens till en »ny republikanism», som onekligen fanns under åtminstone delar av Eisenhowers presidentur, är inte påfallande märkbar för tillfället. Skall man göra en generalisering frestas man säga, att det snarare förefaller som om mångomtalade »gamla gardet» inom partiet lyckats få ett visst grepp om tyglarna igen; varken den omskrivne Arizonasensatorn Barry Goldwater eller Illinoisensatorn Eve-

rett Dirksen — republikansk ledare i senaten — hör ideologiskt hemma i samma fälla som t. ex. guvenör Nelson Rockefeller.

Bortsett från sådana omständigheter förtjänar emellertid en sak att slås fast: republikanerna har omsorgsfullt arbetat igenom de två senaste valens resultat och underkastat dem en noggrann analys för att i görligaste mån undvika att begå samma misstag som då. Även utan dessa ansträngningar hade det visserligen varit möjligt att nära nog på stående fot sammanfatta orsakerna till de två nederlagen i det enda ordet: storstäderna. Men efter den undersökning som nyss gjorts under ledning av partiets ordförande i Ohio, Ray Bliss, kan materialet siffermässigt preciseras. Enligt republikansk uppfattning ligger nyckeln till demokratsegern 1960 i att demokraterna vann i 27 av 41 städer med en folkmängd över 300 000 invånare. (Det kan påpekas att dessa 41 städer i år väljer en fjärdedel av representanhusets ledamöter och har ett stort inflytande på valet av 20 senatorer och 18 guvernörer, vilket knappast lär förbättra den republikanska nattsömnen.) En annan upptäckt var att Illinois' 27 elektorsröster skulle ha gått till Nixon, om 4 500 röster i Chicago tagits av republikanerna i stället för av demokraterna. Uppräkningen kan givetvis göras mycket längre, men det anförda torde fylla syftet att visa, att demokraternas marginaler ofta är snävare än den kan synas i ljuset av mandat och elektorsröster.

Det kan på goda grunder antas, att republikanerna kommer att arbeta hårt för att nagga demokraternas övervikt i storstäderna i kanten samtidigt som man satsar alla resurser på landsbygd och småstäder. Självfallet har man efter förmåga även tidigare sökt följa samma enkla re-

cept, men dels tror sig republikanerna nu veta bättre än förr exakt var de kritiska distrikten ligger, dels gör man aktningvärda ansträngningar för att bygga upp en mera regelrätt partiorganisation, inte minst i sydstaterna, där man därigenom söker vidga den bräsch, som man utan tvivel åstadkommit under 50-talet. Mönstret för detta arbete hämtas f. ö. i betydande grad från Storbritanniens konservativa parti.

Den organisatoriska och partimässiga uppbyggnaden föddes på allvar efter valet 1958, då republikanerna blev sämre representerade i representanhuset, i delstaternas lagstiftande församlingar och i guvernörsposter än någonsin tidigare under detta sekel med undantag för 1936, då partiet nästan utplånades. Även 1958 kunde förlusterna i första hand hänföras till storstäderna, men också de växande förstäderna — länge betraktade som blivande republikanska kraftcentra — visade dåliga siffror. Utvecklingen var markant: medan republikanerna vid mellanvalen 1950, 1954 och 1958 samlade i runt tal 20 miljoner röster vid vart och ett av dessa val, gick demokraterna upp från 20 miljoner 1950 till ca 25,5 miljoner 1958.

Dessa siffror har vid sidan av Blisskommitténs rapporter verkat alarmerande på de republikanska ledarna. De hade att välja mellan att rulla tummarna — och därmed göra ytterligare ett klenst val — och att i all hast söka vända strömmen. De valde det senare alternativet. Den upprustning av partiapparaten som nu pågår kan förmodligen inte hinna verka särskilt starkt före höstens val, men det är obestridligt att åtskilligt ändå utträttats när det gällt att fylla luckorna, inte minst på de kritiska punkterna. Pengar skakas fram, kandidatnomineringen breddas, högkvarter

sätts upp i storstäderna och distriktsorganisationer återupplivas eller tillskapas. Det sägs att frivilliga krafter redan ryckts med i stor utsträckning av de friska vindarna och att läget ter sig ljusare än på många år för republikanerna. Åt ett tecken i skyn gläder man sig särskilt: den akademiska ungdomen har blivit betydligt mera positiv till republikanerna än på länge; flera universitet och colleges rapporteras vara solitt republikanska.

Det är möjligt eller rent av sannolikt att republikanerna gör vissa vinster i årets val. Det finns ingen anledning att dödförklara partiet, men man skulle onekligen tro mera på dess livskraft, om det hade en ledare av format.

Afrikas röst

Det är en utbredd åsikt bland svenska publicister, att den europeiska kolonialismen i Afrika varit en faktor enbart av ondo, att den kort sagt endast inneburit våld, förtryck och slaveri för den infödda befolkningen. Denna uppfattning är i sin enkelspårighet en kvarleva av 1800-talets romantiska syn på den ädle vilden och samtidigt ett förnekande av den civilisatoriska uppgift, som åligger kulturnationerna. Kolonialismen fick på många håll en olycklig utveckling och överlevde sig själv alltför länge, men man kan inte ensidigt fördöma denna företeelse utan att helt bortse från de kristna och allmänt filantropiska idéer, som spelat en så viktig roll i den afrikanska kolonisationens historia.

Kolonialismen har inte bara inneburit förtryck och brutalisering av relationerna människorna emellan. Den kan också visa upp många goda sidor — sjukhus och skolor, industrialism och ordnad förvaltning. Kanske är dess viktigaste insats ändå att den gett den inhemska befolkningen en

ny livsuppfattning. En glimt av vad den innebär får man i en av novelterna i Per Wästbergs fascinerande antologi »Afrika berättar» (Bo Cavefors förlag, pris inb. 31:—). Det är den kvinnliga författarinnan Phebean Itayemi, född i en by i Nigeria, som berättar om vad det gamla stamlivet betyder för de unga flickorna. En sjuuttonåring har mot sin vilja gifts bort till en äldre man, som redan har flera hustrur. Hon vill inte bli någon annans egendom och gör revolt mot systemet — hon räddas till slut av en missionärsfamilj. För henne innebär européerna räddningen undan mörkret, friheten, framtiden.

I sin antologi har Per Wästberg endast tagit med sådana afrikanska författare, som inte är professionella utan har ett borgerligt yrke vid sidan av. Det finns knappast något annat land där människorna skriver så mycket utan att ha förutsättningar för det, framhåller Wästberg i sitt mycket informerande förord. De flesta författarna i denna antologi har inte någon tanke på att skildra gestalter eller fina nyanser i de mänskliga förhållandena. De sysslar inte heller med det historiskt förgångna. Det är om sig själva de berättar, om sina uppväxtår och sina upplevelser i övergångstidens Afrika. Deras berättelser blir på så sätt dokument om det närvarande och avsked från det hatade förflutna.

Kolonialismen har gett de svarta författarna deras språk. De uttrycker sig på engelska och franska, och de skriver för en huvudsakligen europeisk publik. Det är därför helt naturligt att de i första hand skriver om sådant som kan intressera deras läsekrets: förhållandet mellan de infödda och de vita kolonisationerna. Författarna är alla antikolonialt inställda men deras känslor mot den vita befolkningen är mycket ambivalenta, de

känner inte mycken tacksamhet men inte heller mycken bitterhet. Wästberg sammanfattar deras åsikt i några ord, som kanske har generell räckvidd: afrikanerna föredrar att göra misstagen själv framför att låta de vita göra misstagen åt dem.

Den intressantaste upplevelsen i denna spännande bok är mötet med de sydafrikanska författarna. De kulturella frigörelsebegär som man stött på i andra noveller saknas här helt. Verwoerd, apartheidpolitikens ledande man, har visserligen rätt afrikanerna att hålla sig till sin inhemska bantukultur, men de infödda har inte lytt hans råd. De lever i kontinentens mest industrialiserade stat, i ett samhälle, där de vita härskarna helt utplånat stamkulturen, och deras inställning är därför mer västerländsk än i någon annan del av Afrika. De sydafrikanska författarna tror inte på någon renässans för det gamla förindustriella Afrika. De är helt vunna för den europeiska kulturen, till vilken de också känner sig som arvingar. När de kämpar mot apartheid, är det för att få tillgång till de vitas kultur, den förbjudna värld, som så ofta nämns i deras berättelser.

»Jag växte upp som den mörke brodern i en mycket ljus familj», säger en lärare och författare Richard Moore Rive, född i Kapstaden och uppvuxen i dess slumdistrikt. »Fast jag inte led nöd och till och med fick gå på universitetet, hölls jag bildligt talat i rummet mot gården.» Samma tema möter vi hos andra berättare. De är alla vunna åt Västerlandet. De ser genom gallret till de vitas park, dit de inte har inträde och där de vet att de hör hemma. Apartheid syftar till att — hårdare än några klasslagar — beröva dem varje del av det europeiska kulturarvet. Kanske är detta den mest tragiska aspekten av den vanvettiga sydafrikanska raspolitiken:

vita och svarta står på båda sidor av gallret, båda lika instängda, båda nyfikna på varandra och i vetskap om att ingen kan klara sig utan de andra.

ÖB och försvaret

När statsmakterna i samband med 1958 års beslut avstod från att ta ställning till frågan om en anskaffning av svenska kärnladdningar innebar detta också att handlingsfriheten skulle bevaras. Man ville med andra ord ha full frihet att fatta ett positivt eller negativt beslut i anskaffningsfrågan. Beslutet byggde bl. a. på uppfattningen att någon försening icke skulle bli en följd av den avvaktande hållningen.

I realiteten har emellertid förseningar redan uppstått framhålls det i ÖB 62. Överbefälhavarens försvarsförslag innehåller dock icke något krav på beslut i kärnladdningsfrågan i samband med det försvarsbeslut, som måste komma till fr. o. m. 1 juli 1963. Ännu någon tid bedömer ÖB det möjligt att behålla handlingsfriheten utan att man nu fattar beslut om anskaffning. Ett viktigt förbehåll har emellertid överbefälhavaren gjort: erforderliga åtgärder måste vidtas för att undvika ytterligare förseningar.

Hela denna fråga, som således inte är inriktad på beslut om anskaffning, har överbefälhavaren tagit upp i särskild skrivelse till Konungen (19 januari 1962).

Det är många saker, som är lätta att säga, men som är betydligt svårare att göra. Hit hör med allra största säkerhet en svensk tillverkning av kärnladdningar. Överbefälhavaren har i sin skrivelse framhållit att man i samband med ÖB-utredningen 1954 och 1957 undersökte de tekniska, ekonomiska och administrativa frågeställningar, som sammanhänger med ett svenskt kärnladdningsprogram.

Sedan dess har det hänt en hel del — inte minst ifråga om det civila atomenergiprogrammet. Utvecklingen utomlands har gått snabbt och den har även gjort det klart att många frågor måste studeras ingående och utredas för att statsmakterna skall ha ett aktuellt och säkert utredningsmaterial inför ett kommande ställningstagande.

Överbefälhavaren begärde därför att få tillsätta en särskild utredning med uppgift »att *dels* sammanställa och fullfölja de tekniska och ekonomiska undersökningar, som erfordras i första hand som underlag för fortsatta åtgärder i syfte att möjliggöra ett framtida ställningstagande utan ytterligare förseningar och i andra hand som underlag för ett beslut om anskaffning av kärnladdningar för taktiska ändamål, *dels* utreda administrativa och organisatoriska frågor i samband med ett sådant anskaffningsprogram».

Överbefälhavaren har inte gått in i detalj och exemplifierat utredningsuppgiften, men det bör först och främst framhållas att överbefälhavaren i sin formulering av uppgiften ånyo tar fram tidsfaktorn: en utredning måste genomföras för att förhindra ytterligare förseningar. Utan tvekan har svenska tekniker och forskare kunnat skaffa sig ett vidgat tekniskt-vetenskapligt vetande och underlag under de år som gått. På den rent tekniska sidan torde det emellertid finnas många frågeställningar om bl. a. reaktorer och separationsanläggningar, kylningsteknik och lagringsproblem, som måste studeras innan man kan presentera ett någorlunda definierat underlag. Det är lätt att i allmänna ordalag tala om kärnladdningar. Men vilka tekniska krav skulle vi vilja ställa på våra laddningar och vad krävs det av bäraren av dessa laddningar? De frågorna måste säkerligen studeras noggrant

och svar finnas framtagna innan statsmakterna fattar beslut. En annan svår fråga rör prov med laddningar. Behöver man göra prov i full skala och måste det ske ovan jord eller går det med underjordiska prov?

De administrativa och organisatoriska frågorna är mångskiftande. Vem skulle få hand om kärnladdningsprogrammet, vad behövs för personal och förvaltningsorganisation? Frågor om vägar, marklösen, kraftförsörjning och byggnadsteknisk utformning av de erforderliga anläggningarna borde vara studerade före ett ställningstagande. Och slutligen: vad skulle ett program kosta? Säkerligen finns åtskilliga uppgifter tillgängliga, som ger mer eller mindre säkra svar på dessa frågor. Men eftersom överbefälhavaren anser det nödvändigt att tillsätta en utredning, kan man på goda grunder göra det bedömandet att de tillgängliga uppgifterna är allt för överslagsmässiga. Det vore märkligt om alla svar fanns tillgängliga, det är dock ett område som svenska tekniker och svensk organisation icke tidigare sysslat med. Ett kärnladdningsprogram skulle kosta åtskilliga 100-tals miljoner kronor. Siffran 400–500 miljoner kronor nämndes år 1958. Utan ett säkert underlag vore det betydande risk för obehagliga överraskningar i form av kostnadsökningar. Det finns alltför många exempel på att stora projekt satts igång utan att fullständiga kostnadsberäkningar förelagat och att den slutliga kostnaden blivit betydligt dyrare än man beräknat.

Överbefälhavaren hade således säkerligen starka och väl grundade skäl för att begära en utredning, men han fick nej på sin framställning. Hur försvarsministern ser på frågan utvecklade han vid sitt interpellationssvar till herr Heckscher den 6 mars. Herr Heckscher hade frågat om försvarsministern ämnade bemyndiga överbe-

fälhavaren att företa den begärda utredningen.

Försvarsministern meddelade i det direkta svaret bl. a. att han avsåg »att även i fortsättningen anlita experter för att göra de undersökningar, som kan krävas för att belysa handlingsfrihetens möjlighet». Därför ansåg han att det inte behövdes någon sådan utredning som överbefälhavaren begärt. Herr Heckscher fann inte denna förklaring övertygande. Herr Ohlin, som också deltog i debatten, underströk att statsrådet själv påtog sig ansvaret för utredningen, och därmed också måste se till att frågan handlades på sådant sätt att vårt lands handlingsfrihet bevaras och försening undviks.

Man får tyvärr inte klart för sig genom försvarsministerns svar hur det verkligen ligger till med behovet av utredning. Statsrådet säger nämligen, att det inte är nödvändigt med någon utredning, men samtidigt att den utredning, som överbefälhavaren begär, är så omfattande att det skulle vara regeringen som gav direktiven och tillkallade de sakkunniga och inte överbefälhavaren. Denna deklaration är inte ägnad att lugna, den oroar. Man får verkligen hoppas att ett sakligt väl genomtänkt underlag inte kommer att saknas, när beslut en gång skall fattas om svenska kärnladdningar, därför att man inte ville eller fann det obehagligt att göra en utredning. Eller att man skall behöva acceptera ytterligare förseningar, därför att man inte utnyttjat den tid som stod till buds.

Politisk färgblindhet?

Liberal Debatt har i sitt senaste nummer (2/1962) funnit anledning uttala att »samtidigt har den ärevördiga Svensk Tidskrift börjat skifta i brunt på ett besvärande sätt». Liberal De-

batts kommentator, Lars Furhoff, stöder detta påstående på en hänvisning till en artikel om krisen i Angola, författad av Svensk Tidskrifts redaktör och publicerad i nr 1/1962. Furhoff finner emellertid »ingen anledning att gå närmare in på Anners' försvar för denna villighet att fungera som en liten megafon för den portugisiska diktaturens propaganda».

Man kan finna det naturligt att hr Furhoff inte går närmare in på artikeln ifråga. I den förklarades för det första varför Warings artiklar — som vid införandet uttryckligen betecknades som partsinlagor — är intressanta. För det andra togs skarpt avstånd från den portugisiska diktaturen, som i detta sammanhang särskilt kritiserades för dess ansvar för exploateringen av den infödda arbetskraften i Angola. Vidare uttalades ett ogillande av de portugisiska kampmetoderna gentemot upprorsrörelsen. Där emot bedömdes en sida av den portugisiska kolonialismen positivt, nämligen frånvaron av en rasdiskriminering byggd på föreställningar om de vitas överlägsenhet. Å andra sidan gjordes det i artikeln ett försök att belysa upprorsrörelsens terroristiska karaktär.

Att Warings artiklar publicerades — med, som sagt, förvarning till läsaren — var alltså ett uttryck för principen: »audiatur et altera pars». Är den principen nazistisk? Kan en artikel, som innehåller en skarp principiell kritik av en diktatur liksom reaktioner grundade på en föreställning om alla människors lika värde oavsett ras och hudfärg, sägas »skifta i brunt»?

Liberal Debatt är väsentligen en studenttidskrift, och det hör till pjäsen att vad unga män skriver i syfte att träna pennan varken av dem själva eller andra brukar tagas riktigt på allvar. Ur den synpunkten kan det

vara skäligen likgiltigt om hr Furhoff inte kan läsa innantill eller är svag i den politiska terminologiens grunder.

Men saken har en annan och mera betänklig sida. De radikala (liberala eller socialistiska) pennorna har förvisso spelat en stor roll i den offentliga debatten. De har betytt mycket just genom sin frispråkighet, sin skärpa i argumentationen och sist, men sannerligen inte minst genom sitt förutsättningslösa sätt att närma sig samhällsproblemen. De har retat motsidan — men samtidigt stimulerat till eftertanke, självkritik och precision i debatten.

Tyvärr har det under senare år blivit alltmer klart att alltför många av de unga arvtagarna till denna lysande radikala tradition inte kan förvalta

sitt ansvar. Precisionen i formuleringarna har förbytts i vårdslös suddighet. Den intelligenta och eleganta analysen av motståndarens argumentation har efterträts av ett enformigt och grälsjukt framslungande av argument mot person. Man utgår inte längre från att den som har en annan mening kan ha goda bevekelsegrunder, han också. Nej, motståndaren skall personligen misstänkliggöras — på hur svaga grunder som helst. Hjälper inte annat förtiger eller förvränger man hans argument.

Ironiskt nog är hr Furhoffs debattteknik densamma som en gång präglade just *Völkischer Beobachter*. Märker han inte det måtte han lida av politisk färgblindhet.